

11.04.2022

Група № 11

Урок № 37-38

Тема уроку: «Чергування приголосних в українській мові. Зміни приголосних при збігові їх у процесі словотворення»

Мета уроку: поглиблення знань про чергування приголосних звуків, зокрема й відхилення від закономірностей, уміння утворювати нові слова й форми слів, де наявне чергування звуків; удосконалювати уміння вчитися, розвивати увагу, аналітико-синтетичні навички, пам'ять; збільшувати словниковий запас учнів, уміння знаходити орфографічні помилки у власних висловлюваннях; виховувати ціннісне ставлення до народних джерел, філософських думок.

Матеріали до уроку:

1. **Опрацюйте § 31 у базовому підручнику:** Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2018. – 208 с.

2. **Перегляньте відео до уроку на YouTube:**

https://www.youtube.com/watch?v=WfMTNw0M0cQ&ab_channel

3. **Законспектуйте в робочому зошиті (основне):**

Зміни приголосних при додаванні суфіксів -ськ-, -ств-

При творенні слів за допомогою суфіксів -ськ-, -ств- приголосні на стику твірної основи й суфікса можуть зазнавати різних змін:

- г, з, ж + с = з: Кривий Ріг – криворізький, Кавказ – кавказький, Париж – паризький;

- к, ц, ч + с = ц: козак – козацький, купець – купецтво, ткач – ткацтво;

- х, с, ш + с = с: чех – чеський, Одеса – одеський, товариш – товариство.

СЛОВА-ВИНЯТКИ				Винятки: баски –	
3 міста:	3 географічні назви:	4 народи:	2 титули:	баскський,	турки –
Нью-Йорк (нью-йоркський)	Ла-Манш (ла-маншський)	баски (баскський)	падишах (падиахський)	туркський,	Мекка –
Цюрих (циюрихський)	Малакка (малаккський)	турки (туркський)	герцог (герцогський)	меккський,	казах –
Мекка (меккський)	Ірак (іракський)	казахи (казахський)		казахський, Ла-Манш –	
		ацтеки (ацтекський)		ла-маншський, Дамаск –	
				дамаський.	

Якщо твірна основа закінчується на Д або Т, то у вимові відбуваються зміни, які, проте, на письмі не позначаються: **солдат – солдатський, люди – людство.**

Якщо в кінці твірної основи після приголосного стойть суфікс -к-, то при творенні прикметника на -ськ(ий) цей суфікс випадає: Каховка – каховський.

«Зміни приголосних» при творенні нових слів за допомогою суфіксів.

Звуки	Поєднуються із суфіксами	Змінюються на	Приклади
[Г], [ж], [з]	-ськ-, -ств-	-зък-, -зтв-	Париж – паризький; убогий – убозство.
[к], [ч], [ц]	-ськ-, -ств-	-цък-, -цтв-	ткач – ткацький, козак – козацтво
[х], [с], [ш]	-ськ-, -ств-	-ськ-, -ств-	товариш – товариство, чех – чеський
[с]	-ш-	[шч] (-щ-)	високий – вищий
[г], [з], [ж]	-ш-	-жч-	низький – нижчий
[ц'к]	-ин-	-чч-	німецький – Німеччина
[с'к], [ск]	-ин-, -ан-	[шч] (-щ-)	пісок – піщаний, черкаський – Черкащина.

1. Словотворення іменників:

- а) іменники чоловічого та середнього роду, що містять суфікси **-ечок, -ечк(о)** та –ок: наприклад, *сонце – сонечко, крильце – крилечко, їжак – їжачок*;
- б) іменники жіночого роду, що містять суфікси **-ечк(а), -к(а), -еньк(а)**: наприклад, *дорога – доріженька, доня – донечка*.

Чергування в корені іменників відбувається в результаті додавання **зменшено-лагідних суфіксів**.

2. Словозміна іменників:

- а) іменники чоловічого роду в **личному відмінку**: наприклад, *друг – друге, Олег – Олеже*;
- б) іменники в ході їхнього відмінювання: наприклад, *покупка – покупці, знахідка – знахідці*;
- в) іменники жіночого роду в **давальному відмінку**: наприклад, *тітка – тітці*;
- г) іменники жіночого, чоловічого та середнього роду в **місцевому відмінку**: наприклад, *поріг – на порозі, оберіг – в обerezі*.

3. Творення прикметників:

- а) прикметники вищого ступеня порівняння, утворені за допомогою суфіксів –**іш** та –**ш**: наприклад, *головний – головніший, легкий – легший*;
- б) присвійні прикметники, що мають суфікс –**ин**: наприклад, *свекруха – свекрушин*;
- в) прикметники, що утворені від іменників за допомогою суфікса –**ськ**: наприклад, *рибак – рибацький, козак – козацький*;
- г) відносні прикметники, що мать суфікси –**н**, –**оч**: наприклад, *дівчина – дівочий, дорога – дорожній*;
- д) прикметники вищого ступеня, в яких приголосні з, г та ж наприкінці основи слова замінюються на –**жч-**: наприклад, *важкий – важчий*;
- е) прикметники вищого ступеня порівняння, в яких приголосний с та суфікс –**ш** замінюються на –**щ**: наприклад, *красивий – країй*;
- ж) прикметники, при утворенні яких кінцеві приголосні ц та к та суфікс –**н** замінюються на –**чи**: наприклад, *яйце – яєчний*.

4. Чергування дієслів

Чергування в діесловах відбувається в багатьох випадках, і найчастіше відбувається чергування наступних приголосних: **с – ш, х – ш, з – ж, т – ч, к – ч, ск – шч, г – ж, ст – шч, ск – шч. д – дж, зд – ждж.**

Наприклад, *ходити – ходжу, крутити – кручу, бігти – біжу, висіти – вишу*.

Увага! Не в усіх подібних випадках здійснюється чергування: наприклад, *водити – воджу, але возити – возжу*.

Запам'ятайте **винятки**, в яких не відбувається чергування: *вчорашиний, торішиний, рушник, соняшиник, мірошиник*.

4. Виконайте наступні завдання:

1. Від поданих слів утворіть прикметники за допомогою суфіксів –ськ(ий), -ств(о)**.**

Буг, Бангкок, Таганрог, Збараж, Острог, Запоріжжя, Киргизія, Кагарлик, Теплик, Дрогобич, Кременчук, Калуш, Мекка, Дамаск, Донець, Прага, Залісся, Париж, Чехія, Сиваш, Херсонес, Одеса, Ясси, Ірпінь, Вишгород, Поділля, Прилуки.

2. Від поданих прикметників утворіть іменники за допомогою суфікса -ин, поясніть зміни приголосних.

Харківський, Вінницький, тернопільський, батьківський, прилуцький, донецький, дрогобицький, луганський, турецький, черкаський, львівський, галицький, полтавський, гайдамацький, чернівецький, уманський, київський, сумський, одеський, хмельницький.

3. Утворіть вищий ступінь порівняння прикметників, поясніть зміни й правопис приголосних.

Близький, високий, дорогий, товстий, красивий, важкий, довгий, тонкий, вузький, швидкий, легкий, дужий, слабкий, рідкий, низький.

4. Від поданих іменників утворіть присвійні прикметники.

Невістка, Ольга, ненька, свекруха, дочка, донька, мачуха, Мелашка, Параска, Ониська, Світланка.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net

У темі листа вкажіть ваше прізвище, предмет, номер групи та № уроку.